

We worden er niet jonger op

michel follet

We worden
er niet
jonger op

hotel solitude

*Ik ga dood aan jou
Dood aan jou
Als ik niet vurig van je hou
Ik huil om mij en jou
Omdat ik van je hou.*

Bart Herman, *Ik Ga Dood Aan Jou*

*Wat vindt u van dit boek? Vertel het ons op Instagram via
@uitgeverijvrijdag met #vrijdagboeken*

© 2023 – Michel Follet & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Vormgeving omslag: Mulder van Meurs, Amsterdam
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen

ISBN 978 94 6434 166 9
E-ISBN 978 94 6434 199 7
NUR 320, 748
THEMA: DN, DNC, 5KJS

*Ik ben zo eenzaam zonder jou
Jij weet dat ik op jou zal wachten
Maar leef ik ook nog in jouw gedachten.*

Will Tura, *Eenzaam Zonder Jou*

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

Toen ik mijn vader met de nodige trots in mei 2021 het eerste exemplaar van *Wanneer zien we u terug?* overhandigde, staaarde hij een tijdlang naar de cover en concludeerde: ‘Dat lijkt sprekend op onze kamer.’

Ik had hem mentaal voorbereid op de komst van een boek over zijn lotgevallen en die van moeder in het rusthuis, maar ik was niet zeker of het tot hem doordrong dat het geen gefantaseerd verhaal was. Hij draaide het boek om en las de eerste zin van de achterflap hardop: ‘Vader trok uit liefde voor zijn vrouw naar het rusthuis waar moeder al een tijdje verbleef.’

Hij gniffelde, zweeg enkele seconden en zei nuchter: ‘Je hebt het geromantiseerd, merk ik.’

Of het dan niet waar was?

‘Je stelt de zaken mooier voor dan ze zijn. Daar doe je goed aan. Anders wil niemand het lezen.’

Hij stak zijn exemplaar weg achteraan in de boekenkast. Twee zware kunstboeken over schilderkunst dienden als dekmantel.

‘Ze moeten hier niet weten dat je een boek over ons in het woonzorgcentrum hebt geschreven.’

Voor hij het wegmoffelde, toonde ik het aan moeder. Ze ging met haar handen over het gladde omslag en glimlachte. Alsof ze beter dan vader begreep waarom ik hun

verhaal, onze *petites histoires* van het gezin maar vooral dit eerbetoon aan mijn ouders, wilde delen met anderen. Het boek verdween spoorloos. Vader werd een meester in het verstoppertje van objecten en begon, zoals moeder, na een aantal jaren rusthuisregime overal sporen te zien. Wat hij niet meer terugvond – een leesbril, maar net zo goed een nagelknipper – schreef hij toe aan de georganiseerde misdaad binnen Huis ten Brande. Een exemplaar van mijn boek werd na maanden teruggevonden bij Imelda, enkele kamers verderop. Op een middag had hij gepocht over het boek en het haar in bruikleen gegeven. Imelda was een trage lezer. Bij haar overlijden vond haar familie het terug. De bladwijzer zat op pagina 64. Mijn vader had er vooraan in zijn sierlijke handschrift zijn naam in geschreven en zo kwam het weer bij de eigenaar terecht. Stiekem was hij toch een beetje trots op zijn verhaal in boekvorm. Ik weet alleen niet of vader het boek ooit las. Enerzijds was ik daar niet ongelukkig over. De passage over zijn kreunende vriendinnen op de laptop had me een banvloek van maanden kunnen opleveren. Anderzijds had ik graag bepaalde hoofdstukken met hem herbeleefd en willen weten of het inderdaad overeenstemde met de waarheid.

Gelukkig wilden veel mensen het boek lezen. Opvallend veel vroegere leerlingen van mijn moeder lieten weten dat ze mooie herinneringen hadden aan die ‘strengere maar rechtvaardige’ dame die waarden en normen hoog in het vaandel droeg. Daardoor ging ik beseffen hoeveel duizenden meisjes mijn moeder de tafel van zeven en de

eerste woorden Frans bijbracht in de jaren dat ze les gaf in de even klassen van de lagere school. Ook vroegere werkcollega's van vader namen contact met me op en waren vol lof over hem. Ik moest helaas de nodige bezoeken afblokken want plots wilde iedereen mijn ouders een keer komen groeten.

Eerlijk: ik kreeg nooit zoveel oprechte mails en commentaar als op dit boek. De twijfel dat onze huiselijke rituelen té weinig herkenbaar zouden zijn en we een gezin waren dat uitbundig buiten de lijntjes kleurde, verdween al snel. Lezers vertelden gelijkaardige gekke gewoontes en deelden hun hoogstpersoonlijke verhalen over de relatie met hun ouders met mij. In de vele berichten stond vaak het woord ‘eerbied’. Iets waar mijn ouders mee dweepten. Je hoeft het niet eens te zijn met anderen, maar je respecteert hun mening. Toegegeven: we zochten vooral contact met mensen die onze manier van denken, werken en leven grotendeels deelden. Vrijzinnige, vrijgevochten vrienden waren in de minderheid. Hoewel vader erg goed kon opschieten met vrije denkers die van het geijkte pad afweken of mensen die hun passie en idealen nastreefden en daarvoor risico's namen. Dat inspireerde me later om mijn eigen spoor te volgen, hoe moeilijk dat ook was. Compromissen sluiten: zeker, maar met mate. ‘Niet meehuilen met de wolven’ maakte ik tot mijn levensmotto. Vader en moeder zagen dat het me in mijn vak geregeld zuur opbrak, maar ze wisten dat dit de enige manier zou zijn waardoor ik gelukkig bleef en trouw was aan mezelf.

De vele mails, berichten, zelfs brieven stonden haaks op de belangstelling van de media. Het viel me weer eens op hoe moeilijk het is om een boek over oud worden in de belangstelling te krijgen. Alles lijkt gefocust op jong. Als het boek bovendien geschreven is door een zestigplusser wordt het lacherig weggezet als 'nostalgie'. Een oude ziel die niet meegaat met zijn tijd. Een rappende oma of een zeventiger die rondrijdt op een Harley Davidson en dweept met The Stones: daar hebben journalisten wel oren naar. Ondeugend ouder worden, ondervindt op allerlei manieren aanmoediging. Ik ken in Huis ten Brande weinig bewoners die aan dat profiel beantwoorden. Ze willen vooral waardig ouder worden. Er wordt zelden protest aangetekend tegen bepaalde regels. Soms denk ik dat mijn vader de grootste rebel van de bende is. Hij durft wel eens tussen de tanden te grommen, op zijn vijftennegentigste.

'Samen uit, samen thuis, samen tehuis' waren de eindwoorden in *Wanneer zien we u terug?* Samen is alleen geworden. Moeder is overleden. Twee kamers in het rusthuis werden één. Er zijn dagen waarop vader plezier vindt in de banaalste dingen, poëzie ziet achter het raam en zijn wijsheden en humor deelt met anderen. Al worden ze schaarser. En er zijn dagen dat zijn houdbaarheidsdatum overschreden lijkt, zoals het vergeten potje tiramisu in de koelkast. Sinds de dood van moeder heeft hij niemand meer om over te waken. Waken is wachten geworden. Maar in die wachtkamer kan het nog goed toeven zijn. Als je mee in zijn kronkels gaat. Binnen-

kijken in het hoofd van vader vraagt tijd en verbeelding.

Tijd heb ik niet altijd. Verbeelding gelukkig wel.

Dit boek vertelt hoe vader zich alleen uit de slag redt. Moet redden. Natuurlijk omringd door de zorgen van het personeel en de andere bewoners. Hoewel moeder er niet meer is, kijkt ze nog altijd een beetje mee over zijn schouder. Mijn zus en ik brengen vele uren door in zijn wachtkamer, want we weten niet meer hoeveel uren ons nog resten met vader. Wat we wél weten is hoe het aanvoelt om een ouder te verliezen.

Gelukkig kan mij dit slechts twee keer overkomen.

Het viel een aantal lezers op dat in het vorige boek nergens de voornaam van vader of moeder stond. Dat was een bewuste keuze. Ditmaal duiken tussen de plooiën van een hoofdstuk hun namen even op.

Je komt heel wat namen uit het vorige boek tegen: van Maggie, de rosse verpleegster, tot Yvette, de dame in de rolstoel.

1

‘Waar is ons moeder?’

Ik heb het keer op keer moeilijk om die vraag te beantwoorden.

‘Vader, moeder is overleden.’

‘Wanneer?’

‘1 mei. Een datum die je makkelijk kan onthouden. Dag van de Arbeid. Om één uur ’s nachts.’

‘En welke dag zijn we nu?’

‘18 augustus, vader.’

‘Dat zegt me iets.’

‘Dat is de datum van jullie trouwfeest.’

Ik toon hem een fotocollage van hun zestigjarige huwelijk die sinds hun intrek in Huis ten Brande vijf jaar geleden een ereplaats kreeg op het bijzettafeltje voor de telefoon. Op 6 augustus 2016 werden ze ontvangen op het gemeentehuis waar ze toen woonden. De uitnodiging had voor discussie gezorgd: vader wilde niet, moeder wel. Mijn zus en ik werden om advies gevraagd.

‘Dat wordt een speech vol holle clichés van de burgemeester. Een standaardtekstje van toepassing op alle jubilarissen,’ zei vader.

‘Doe het dan voor ons moeder. En voor de champagne achteraf.’

De champagne bleek cava zonder bubbels, maar de toespraak was tot vaders grote verbazing wel spranke-

lend. Met een vleugje humor en zelfs gedetailleerde verwijzingen naar de gevierde koppels.

‘En waar is ons moeder nu?’

‘Ze is gecremeerd, vader.’

‘Was ik bij de begrafenis?’

‘Was je daar dan graag bij geweest?’

Hij kijkt even onbegrijpend en lacht. Dan schudt hij zijn hoofd.

‘Ik ben verstrooid...’

‘Zoals moeder.’

Hij lacht nog meer. Hij vat het woordgrapje.

Gegarandeerd herhaalt zich identiek dezelfde dialoog de volgende dag opnieuw.

‘Waar is ons moeder?’

‘Moeder is overleden.’

‘Wanneer?’

‘1 mei.’

‘En welke dag zijn we nu?’

Alleen op die vraag geef ik een geactualiseerd antwoord.

Ik vermoed dat het zijn manier is om moeder bij elk bezoek een korte, eervolle vermelding te geven. Misschien is het een onderdeel van zijn rouwproces.

Soms gaat hij op zoek naar de doodsbrief. We lieten er geen officiële drukken omdat de begrafenis in intieme kring gebeurde. Als hij de brief niet vindt, slaat hij in paniek. Alsof het bewijsmateriaal verdwenen is.

Moeder wilde een kerkelijke dienst, ongeacht het aantal genodigden. We vonden het wat vreemd om in een zo

goed als lege kerk met twaalf mensen afscheid van haar te nemen. Gelukkig was er een naburig zorgcentrum met kleine kapel waar we een half uurtje een gebedsdienst mochten houden. In het crematorium kon dat niet. Geen enkele priester bleek daarvoor de toelating te krijgen of wilde het risico nemen betrappt te worden op een illegale dienst in een niet-kerkelijk kader. Mijn zus en ik probeerden zoveel mogelijk haar laatste wensen in te willigen. De muziekcassette waarop moeder al in de herfst van haar leven ‘muziek voor de begrafenis’ had geschreven en die ik wijselijk nooit vooraf beluisterde, opende met het *Requiem* van Wolfgang Amadeus Mozart. Moeder had dit werk meermaals gezongen met het parochiekoor. Helaas duurde het twintig minuten langer dan de toegestane gebedsdienst en ik vond het oneerbiedig om er één passage uit te lichten. Ook de wens om vriend des huizes en parochiepriester Karel te vragen om haar naar een laatste rustplaats te begeleiden, kon niet worden volbracht. Karel was zelf het jaar ervoor in december op drieënnegentig jaar overleden. Moeder heeft het nooit geweten. De ingehuurde priester kwam aan huis voor enkele inlichtingen, noteerde een handvol anekdotes en dan was het afwachten hoe hij het tussen de korte muzikale thema’s verwerkte. Het voelde aan als een afscheid in mineur. Het lot dat overledenen op heel hoge leeftijd meestal overkomt, tenzij de persoon in kwestie een vedette was.

Moeder was een vedette. Een icoon. Ze verdiende een volle kerk, maar de mensen vinden voor wie ze veel

betekende, was geen sinecure. Velen waren er niet meer, te oud, niet bereikbaar, niet traceerbaar, niet mobiel meer. Haar overlijden werd gemeld met een bericht in de krant. Het verbaasde me dat dit de beste manier is om zoveel mogelijk mensen in te lichten. Nog altijd.

De foto op het gedenkprentje was een discussiepunt: het portret dat de voorkeur van zus wegdroeg, toonde moeder in haar glorie-dagen, hooguit vijf of zes jaar geleden, want tot haar drieënnegentigste was moeder een chique vrouw die waardigheid en autoriteit had. Na die leeftijd kwamen er kleine barstjes in de elegantie en zelfzekerheid, maar dat maakte haar niet minder mooi. Ik verkoos een foto van moeder net voor de dementie haar in de greep kreeg, breed lachend met een rieten hoedje op, genomen tijdens een sessie voor de jaarlijkse kalender in het rusthuis. Iemand die een lang leven krijgt, moet je durven te tonen in de laatste fase van dat leven, vind ik. Het hoedje fotoshopte ik wijselijk weg.

De foto stond vooraan uitvergroot bij de urne tijdens de dienst. Twee andere, meer mijmerende foto's flankeerden dat portret. Vader had een rolstoel gevraagd en zat er onwennig bij. Hij niet alleen. Alles voelde vreemd aan: een kerkje waar we nog nooit waren geweest, een priester die we amper kenden en vooral: iemand in ons midden die lijfelijk ontbrak. Van moeders muziekkeuze had ik de kortste stukken geselecteerd: zo bleef de balans woord en muziek in verhouding. Voor het meest sacrale moment van de gebedsdienst was dat het Pie Jesu van

Gabriel Fauré. De priester zwaaide met het wierookvat rond de urne waarna countertenor Philippe Jaroussky de hoogste noten zong. Na nauwelijks enkele seconden werd de sereniteit brutaal doorboord door een alarm dat nog in een hoger register speelde. Het weergalmde niet alleen in de kapel, maar ook door de gangen van het aangrenzende rusthuis. Vluchten kon niet meer. Het geloei bleef minutenlang duren omdat niemand de code kende om het alarm uit te schakelen en de directeur van het zorgcentrum op zaterdagmorgen niet aanwezig was. Merkwaardig genoeg was precies hetzelfde gebeurd bij een begrafenis die ik enkele maanden eerder bijwoonde. Zonder enig aanwijsbare reden was het alarm afgegaan in de zaal van het crematorium midden in de afscheidsrede. De rookmelder was geactiveerd door het bakken van de broodjes van de koffietafel in de oven één verdieping hoger, kregen we na afloop als uitleg.

De priester durfde het Pie Jesu geen herkansing te geven, doofde het wierookvat, deed alsof hij Oost-Indisch doof was en ging aarzelend verder. Toen de rouwstoet van twaalf de kapel verliet, kwam de brandweerwagen aangereden. We kregen later de rekening voor het nodeloos uitrukken van de weekendploeg. Ook op de strooiweide van de begraafplaats werd ons amper stilte gegund. Een grasmaaier verstoorde dat laatste moment. Iemand van de uitvaartzorg dook de haag in, kon de rustverstoorder opsporen en hem vragen tien minuten elke activiteit te staken. Tijdens het verplichte nummer waarbij nog een kort tekstje voorgelezen werd vooraleer de man in het

zwart vroeg waar hij de as mocht uitstrooien, daverde een sputterende tractor voorbij. Alles leek op een lang-gerekte scène uit een Franse kluchtfilm waar we met ons gezin tijdens de zomervakanties aan de Côte d'Azur in de *cinéma en plein air* zo vaak naar gingen kijken.

Bij mijn weten was dit de eerste en enige begrafenis waarbij iedereen op de koffietafel was uitgenodigd. Koffietafel met voorgerecht, hoofdgerecht én dessert. Voor vader duurde het allemaal te lang. Hij viel voor het dessert in slaap boven zijn bord en wij lepelden zijn dame blanche gezamenlijk op. Het was een godenmaal waar moeder graag bij was geweest. Hoe lekker ook, hoe vriendelijk het personeel ons bediende en begrip toonde voor de situatie, ik keer nooit naar het restaurant terug. Het zou me te veel herinneren aan een dag van intens verdriet en tragikomische situaties waarvan ik voor één keer de humor niet inzag.

2

Ik raak eraan gewend dat in het voorportaal van het woonzorgcentrum haast elke twee weken een gedenkprentje van een overleden bewoner op de witte bijzettafel staat bij een rouwboeket. Nu staat daar de foto van onze eigen moeder bij een vaas blauwe korenbloemen.

Er zijn de huizenhoge clichés.

‘Veel sterkte.’

‘Oprechte deelneming.’

‘Koester de mooie herinneringen.’

Ik gebruik ze zelf ook als standaardzinnnetjes op een rouwkaartje. De bewoners reageren grotendeels apathisch op het wegvallen van moeder in hun leefruimte. Ik kan het hun niet kwalijk nemen. Als ze voor iedereen die sterft in de periode dat ze er verblijven hun blijk van medeleven moeten betuigen, komen ze amper aan vreugdemomenten toe.

Gerda van het zorgpersoneel wil de clichés ontwijken en houdt me tegen op de gang.

‘Gaat het? Nu ben je wel opgelucht, zeker?’

Opgelucht? Verzwaard lijkt me een betere omschrijving.

Ze merkt mijn verontwaardiging en voegt er verontschuldigend aan toe: ‘Ze heeft geen pijn geleden. Het is allemaal snel gegaan.’

Ik weet niet of dat me troost. Gerda had me tot twee keer toe laten weten dat ‘het voor elk moment kon zijn’. Mijn zus en ik gingen waken, vader kwam op de rand van haar bed zitten en besepte dat dit alleen een slechte afloop kon kennen. Er waren gesprekken op fluwelen toon alsof we bang waren dat moeder kon meeluisteren. Op een moment dat niemand het verwachtte en andere clichés de ronde deden zoals ‘je moeder heeft een sterk hart en kan zo nog jaren meegaan’, gebeurde het toch. Zus en ik sliepen weinig in die dagen. Ik keek avond na avond naar foto’s van moeder op de computer toen ze nog zichtbaar kon genieten van een pousse café en een merveilleuxke, een gebakje dat in de Kempen, waar ze haar laatste jaren doorbracht, volstrekt onbekend was. Elke bakker in de streek haalde de schouders op als ik het had over een rond cakeje met chocolade schilfers en laagjes meringue. Ik hoopte haar nog een keer een merveilleux te kunnen gunnen ook al zou ik naar Antwerpen moeten reizen en het moeten gevoederd worden in kleine brokken.

Misschien gebruikte Gerda daarom het woord ‘opgelucht’. Elke twee dagen moeder zien achteruitgaan, zou mijn gemoed en moreel nog meer aantasten. Ik zocht ’s avonds soelaas in komische films waarvan ik elke gag of oneliner op voorhand kende. De therapeutische waarde van dijenkletsers en ander dwaas vermaak.

‘Je hebt je ouders tenminste nog’ was een ander cliché waarmee mensen me probeerden te troosten. Als ik niet de ingeschatte replek gaf, volgde ‘je ziet ze natuurlijk wel dag in dag uit aftakelen’ als verontschuldiging.

Maandagmorgen 1 mei om half negen dwarrelt het bericht van Huis ten Brande binnen. ‘Uw moeder is vannacht omstreeks één uur overleden.’ Exact half negen, geen minuut vroeger. Bang om op een feestdag de nachtrust te verstoren. Zus en ik hadden gevraagd om ongeacht het uur meteen iets te laten weten om haar een laatste groet te kunnen brengen. De Dag van de Arbeid krijgt voortaan een heel andere bijklank. Afspraak om negen uur.

Na de condoléances volgen de nuchtere mededelingen.

‘Onze oprechte deelneming. Jullie moeder is ingeslapen rond één uur vannacht. Het lichaam is kort daarna door de ambulance weggebracht.’ De mens wordt onmiddellijk herleid tot het lichaam zodra het hart stilstaat. Een lichaam mag niet langer mannelijk of vrouwelijk zijn. Genderneutraal, zoals de huidige samenleving het graag heeft.

‘Ik begrijp dat jullie de nodige zaken moeten regelen voor de uitvaart, maar indien mogelijk graag de kamer zo snel mogelijk leeg maken om een nieuwe bewoner de kans te geven op het gelijkvloers een plaats te betrekken. Die kamer is erg gewild. Bovendien moet ze eerst ontsmet worden. Voorlopig kan jullie vader nog even daar slapen, maar we willen overmorgen het bed verhuizen naar zijn kamer. Aan jullie om de schikking te regelen om alles tot één kamer te herleiden. Uiteraard moeten jullie de maand mei niet betalen voor de tweede kamer. Sterkte.’

Zus en ik kijken naar het opgemaakte bed. Aan de